

запобіганню розповсюдженню зброї масового знищення, ядерних, радіоактивних матеріалів шляхом установа стаціонарних систем радіаційного контролю в пунктах пропуску, удосконалення системи підготовки персоналу прикордонного відомства України.

☞ Комплексна реалізація заходів міжнародного співробітництва є одним з інструментів формування системи державного управління у сфері прикордонної безпеки та забезпечує створення в Україні сучасної прикордонної служби європейського типу, що гарантовано забезпечуватиме захист національних інтересів держави на її кордонах.

На нашу думку, подальші дослідження та аналіз механізмів міжнародного співробітництва, що використовуються прикордонними відомствами України та державами-членами Європейського союзу щодо забезпечення прикордонної безпеки у регіоні, забезпечать формування більш цілісного розуміння аспектів інтегрованого управління кордонами.

Література.

1. Галузь науки «Державне управління»: історія, теорія, впровадження : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 28 трав. 2010 р. : у 2 т. / за заг.ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2010. – Т. 2. – 484 с.

2. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип. 1 (35). – 320 с.

3. Про Державну прикордонну службу України : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 27. – Ст. 208, № 1777-XII. Законодавство України, сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=661-15>.

4. Міжнародне право: Навч. посібник За ред. М. В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.

5. Політологічний словник : Навч. Посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О.В. Антоюка. – К. : МАУП, 2005. – 792 с.

6. Литвин, М.М. Основи інтегрованого управління кордонами : курс лекцій / М.М. Литвин. – Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2011. – 368 с.

7. Гілея : науковий вісник . Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 201. – Спецвипуск. – 680 с.

УДК 332.14

Дмитро Нехайчук

ІНСТИТУЦІЙНІ ПІДХОДИ ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Сформульовано підхід щодо реалізації принципів фінансового забезпечення регіонального розвитку

© Нехайчук Д.В., 2011.

завдяки формуванню відповідного інституційного середовища. До таких інститутів автором віднесено Фонд фінансування сталого розвитку та Агенцію регіонального розвитку. Доведено, що саме ці форми інституційного середовища найбільш ефективно зможуть як акумулювати фінансові ресурси, так і вживати заходів щодо успішної реалізації певних інвестиційних проектів.

Ключові слова: регіон, розвиток, фінансове забезпечення, інститут, інвестиції, залучення коштів, Фонд фінансування сталого розвитку, Агенція регіонального розвитку.

☞ Реалізація принципів фінансового забезпечення регіонального розвитку потребує формування відповідного інституційного середовища. Інституційний підхід до реалізації принципів розвитку на основі фінансового механізму передбачає формування відповідних інститутів, які є базою фінансової системи, визначають стратегічний напрям її розвитку.

☞ Основні засади інституційних перетворень висвітлено у працях вітчизняних науковців: О. Амоши, В. Борщевського, Б. Буркинського, З. Варналія, В. Геєця, В. Герасимчука, З. Герасимчук, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, М. Згуровського, Б. Кваснюка, М. Козоріз, В. Кравціва, А. Мельник, В. Мартинюка, В. Новицького, С. Онишка, В. Онищенко, О. Степанова, В. Симоненка, Н. Павліхи, Т. Пепи, Л. Петкової, О. Прутської, С. Пирожкова, В. Савчука, Ю. Туниці, М. Хвесика, С. Харічкова, Є. Хлобистова, Л. Чернюк, Л. Черчик, О. Чмир, М. Чумаченка, Л. Шевчук та ін., де показано роль окремих інститутів у господарському комплексі та забезпеченні соціально-економічного розвитку різних територіальних рівнів; розкривається взаємозв'язок між інституційними передумовами ринкових перетворень і їх здійсненням; розроблено інституціональні чинники запровадження нових організаційно-правових форм підприємництва у практику господарювання тощо. Однак на сьогодні відсутні дослідження у напрямках інституційного забезпечення регіональної фінансової політики розвитку.

☞ Мета статті – розкрити основні форми впровадження новітніх інститутів ринкової економіки, що сприятимуть ефективному забезпеченню регіону достатніми фінансовими ресурсами, в тому числі для ефективного виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій.

☞ Під інститутами у системі фінансового забезпечення розвитку регіону будемо розуміти сукупність організаційних структур, які забезпечують її реалізацію. У цьому напрямі основними завданнями вдосконалення інституційного забезпечення реалізації політики фінансового забезпечення розвитку регіону нами вбачається наступне.

По-перше, відтворити цільові фонди, які на сьогодні не можна вважати самостійним та вагомим елементом фінансових ресурсів регіонів.

По-друге, використовувати кластери, як форму організації бізнесу в окремих секторах економіки та між секторальному рівні.

По-третє, створити організаційні структури щодо фінансового забезпечення цілей сталого розвитку.

Щодо цільових фондів, то на сьогодні у складі місцевих бюджетів формуються фонди охорони навколишнього природного середовища.

У той же час, в Автономній Республіці Крим кілька років, починаючи з 2003 року і по 2006 рік, небезспішно функціонували цільові фонди, створені Верховної

Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади. Серед них – фонди на розвиток рекреаційного комплексу і фонди на розвиток пасажирського електротранспорту в Автономній Республіці Крим. Джерела вступів у ці фонди, об'єкти й суб'єкти, пільги зі сплати та порядок сплати було визначено спеціальними Положеннями про збори до цільових фондів, затвердженими Верховною Радою АРК. Крім того, для фінансового забезпечення розвитку АРК вважаємо за доцільне створити фонд фінансування сталого розвитку регіону.

В європейських країнах, а також в Росії набуто достатнього практичного досвіду розподілу централізованих фінансових ресурсів через фонди як інвестиційної, так і фінансової підтримки регіонів. Сутність фінансових фондів у цих країнах зводиться в основному до вирівнювання як дохідних, так і видаткових розбіжностей місцевих органів влади. При цьому інвестиційні фонди спрямовані на реалізацію пріоритетних інвестиційних проектів і програм, розвиток фінансів і соціальної інфраструктури, стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів країни [1].

На регіональному рівні повинен бути створений фонд фінансування сталого розвитку регіону з метою реалізації інвестиційних проектів у регіоні. Він повинен замінити неефективно функціонуючий на сьогодні бюджет розвитку. Фонд фінансування сталого розвитку регіону повинен сприяти акумулюванню інвестиційної складової фінансової допомоги для реалізації соціально-економічних програм на регіональному рівні.

Організаційний механізм функціонування фонду фінансування сталого розвитку регіону (АР Крим), запропонованого нами, представлено на рис. 1.

Основними завданнями Фонду, на наш погляд, повинні бути:

1. Сприяння реалізації державної політики підтримки регіонального розвитку за допомогою залучення та ефективного використання фінансово-економічних і науково-технічних ресурсів.

2. Участь у розробці та реалізації державних і регіональних програм розвитку.

3. Фінансова підтримка цільових програм і проектів, включаючи:

- а) кредитування на певний термін і під відсотки, на умовах, запропонованих кредитним договором;
- б) часткову виплату відсотків за кредити, видані комерційними банками.

Вважаємо, що фонд буде здійснювати свою діяльність за рахунок об'єднання фінансових, матеріальних, нематеріальних та інших ресурсів засновників і учасників у рамках за-

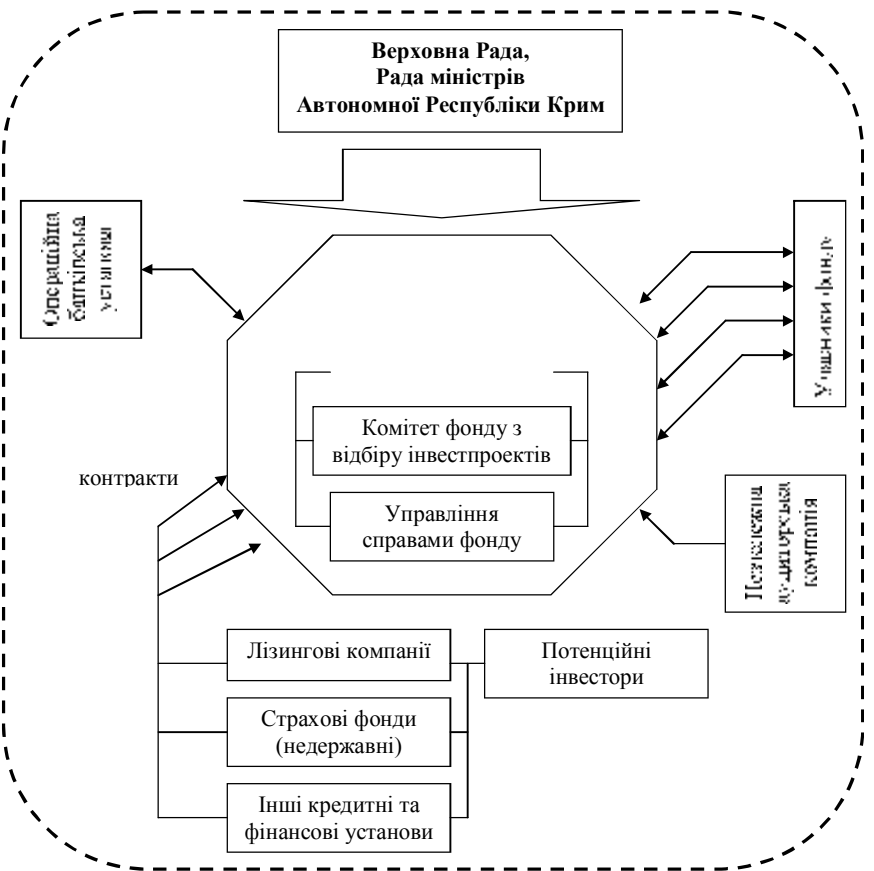

Рис. 5.1. Організаційний механізм функціонування Регіонального фонду фінансування розвитку АРК

тверджених державних і регіональних програм і проектів, спрямованих на підтримку і розвиток АРК. Загальну схему формування та використання фінансових ресурсів фонду фінансування сталого розвитку регіону в русі грошових потоків регіону представлено на рис. 2.

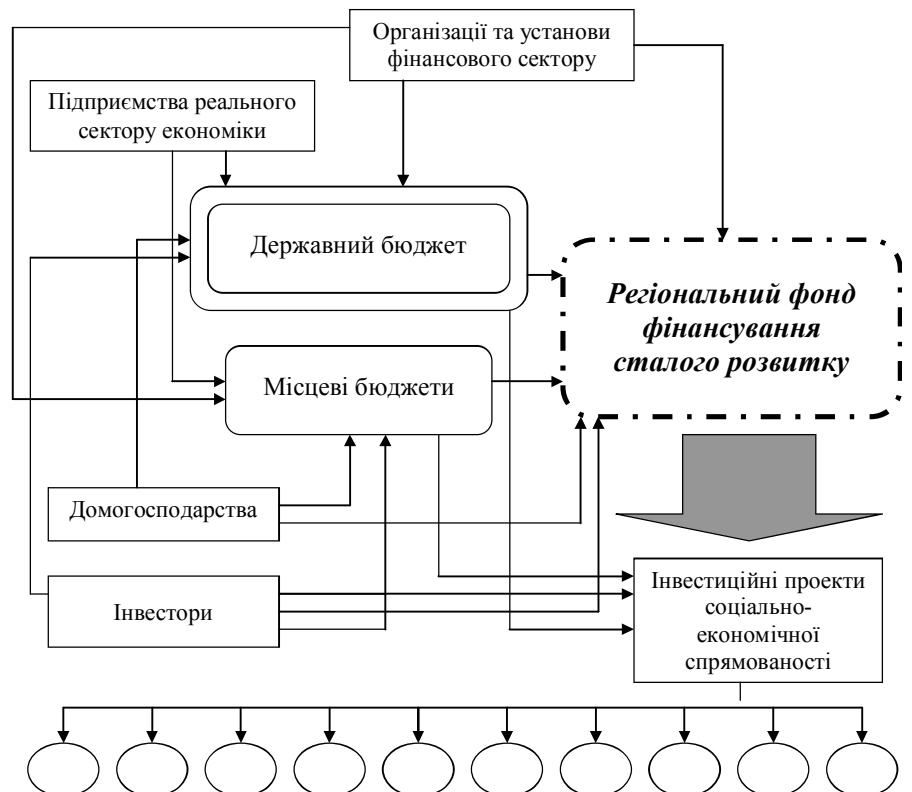

Рис. 2. Загальна схема формування та використання фінансових ресурсів фонду фінансування регіонального розвитку в русі грошових потоків регіону

До принципів діяльності фонду фінансування стало-го розвитку пропонується віднести:

1) принцип формування фінансових умов і можливостей для фінансового забезпечення розвитку підприємств регіону;

2) принцип забезпечення єдності інтересів учасників фонду;

3) принцип обов'язкового конкурсного відбору інвестиційних програм і проектів, пропонує для реалізації у регіоні;

4) принцип залучення як українських, так і іноземних інвесторів для фінансового забезпечення сталого розвитку регіону;

5) принцип досягнення позитивного економічного і фінансового результатів у роботі підприємств;

6) принцип сталого розвитку, включаючи економічну, соціальну та екологічну складові.

Фонд повинен бути некомерційною організацією. Доходи і надходження від діяльності фонду будуть залишатися в його розпорядженні та використатися для реалізації наступних видів діяльності:

1. Проведення техніко-економічних експертиз програм і проектів, які надходять у фонд, і рішення про їхню фінансову підтримку.

2. Створення системи контролю за цільовим використанням коштів, виданих фондом.

3. Забезпечення поповнення фінансових ресурсів фонду.

4. Придбання засобів виробництва для передачі їх в оренду (лізинг).

5. Створення тимчасових колективів і спеціалізованих організацій для надання наукової, технічної, економічної, матеріально-технічної, інформаційної, правової та іншої допомоги підприємствам водогосподарського комплексу республіки.

6. Ведення інвестиційної та інноваційної діяльності.

7. Сприяння раціональному використанню і відновленню природних ресурсів шляхом створення систем контролю за станом навколишнього природного середовища.

Необхідні кошти потрібно формувати за рахунок:

1. Статутного фонду, створеного засновниками.

2. Внесків учасників фонду (амортизаційні відрахування і частина фонду розвитку підприємств).

3. Коштів державного, республіканського і місцевого бюджетів, передбачених для фінансової підтримки.

4. Добровільних благодійних внесків і пожертвувань юридичних і фізичних осіб, включаючи іноземні та міжнародні організації, у тому числі тих, що мають цільовий характер (гранти тощо), наданих у грошовій і натуральній формах.

5. Інших джерел, не заборонених законодавством України.

Порядок використання коштів фонду на здійснення фінансової підтримки підприємств передбачає наступне.

1. Кошти фонду Автономної Республіки Крим, на нашу думку, можуть виділятися на:

- часткову компенсацію процентної ставки за кредити, надані підприємствам – юридичним особам (далі – суб'єктам підприємництва) в Автономній Республіці Крим фінансово-кредитними установами;
- фінансовий кредит через уповноважений банк на реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів і порядок відбору підприємств, яким надається фінансова підтримка.

2. Метою фінансової підтримки у формі часткової компенсації процентної ставки за кредити, надані фінансово-кредитними установами, є забезпечення доступу суб'єктів підприємництва до кредитних ресурсів для розширення їхніх економічних можливостей. Фінансова підтримка у формі часткової компенсації процентної ставки провадиться шляхом перерахування фондом відповідних коштів на поточний рахунок суб'єкта підприємництва на підставі рішення Комісії. Надання фінансової підтримки передбачає відшкодування підприємству за рахунок коштів фонду Автономної Республіки Крим суми сплачених їм відсотків за користування кредитом у розмірі 100% ставки рефінансування Національного банку України без урахування сплачених підприємством штрафних санкцій у випадку порушення умов кредитного договору (прострочення платежу). Метою надання фінансової підтримки у формі фінансового кредиту через уповноважений банк є забезпечення доступу суб'єктів підприємництва до кредитних ресурсів на фінансування інвестиційних та інноваційних проектів. Надання фінансової підтримки у формі фінансового кредиту здійснюється через уповноважений банк, що визначається за результатами тендеру.

3. Одержувачем фінансової підтримки може бути підприємство незалежно від форми власності, зареєстроване в Автономній Республіці Крим, що має власні виробничі потужності на території Автономної Республіки Крим, здійснює господарську діяльність не менш 1 року і не має простроченої заборгованості з виплати заробітної плати, заборгованості перед Державним бюджетом України, бюджетом Автономної Республіки Крим, місцевими бюджетами, а також з внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

4. Рішення про надання фінансової підтримки підприємству приймається на засіданні Комісії з відбору інвестиційних та інноваційних проектів для надання фінансової підтримки підприємствам.

5. Критеріями відбору бізнес-планів інвестиційних та інноваційних проектів для надання фінансової підтримки у формі фінансового кредиту є:

- збільшення обсягів виробництва робіт (послуг);
- відповідність проекту програмі;
- фінансово-економічні показники ефективності (термін окупності витрат, рентабельність, технічний рівень проекту та інші);
- відповідність вимогам санітарно-гігієнічних, екологічних, будівельних та інших норм, установлених законодавством;
- стабільність фінансово-економічного стану суб'єкта господарської діяльності за два попередні повних звітних роки;
- соціально-економічне становище регіону та ефективність пропонує до реалізації проектів при вирішенні невідкладних соціальних проблем;
- виконання зобов'язань з погашення та обслуговування позикових коштів (кредитів).

За інших рівних умов перевага віддається суб'єктам підприємництва, реалізація інвестиційних та інноваційних проектів яких передбачає впровадження водозберігаючих, екологічно чистих і перспективних технологій, використання місцевих матеріальних ресурсів.

Здійснення фінансової підтримки підприємств через механізм здешевлення кредитів передбачає наступне.

1. Підприємство, що претендує на одержання фінансової підтримки, представляє повний пакет документів у фонд. Даний пакет включає:

- відомості про суб'єкта господарювання, установчі документи, копію кредитного договору;

- витяг фінансово-кредитної установи про одержання кредиту або довідку про повернення позикових коштів;
- довідку-розрахунок про суму плати за кредит з визначенням частки, розрахованої за дисконтною ставкою Національного банку України, за необхідний період;
- інвестиційний або інноваційний проект, що включає бізнес-план використання залучених кредитних ресурсів.

Проект передається Комісії.

2. Комісія розглядає надані інвестиційні та інноваційні проекти, перевіряє їхню відповідність критеріям відбору та пріоритетам та ухвалює рішення щодо доцільності надання підприємству фінансової підтримки за рахунок коштів фонду Автономної Республіки Крим.

Комісія за умовою ухвалення позитивного рішення затверджує окремі показники ефективності реалізації

представленого інвестиційного або інноваційного проекту, передбачені бізнес-планом, і видає підприємству витяг з протокольного рішення про надання підприємству фінансової підтримки за рахунок коштів фонду Автономної Республіки Крим.

Фонд укладає з підприємством договір про надання коштів на фінансову підтримку і здійснює фінансування відповідно до Положення. У договорі передбачаються затверджені Комісією показники ефективності реалізації наданого інвестиційного або інноваційного проекту, а також етапи реалізації проекту і використання кредиту.

Фонд здійснює моніторинг впровадження інвестиційних та інноваційних проектів з метою контролю за ефективністю використання коштів і забезпечення їхнього своєчасного повернення. Для проведення моніторингу Фонд має право залучати аудиторсько-консалтингові фірми. Функції суб'єктів, що обслуговують регіональний фонд представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Функції суб'єктів, що обслуговують регіональний фонд

Суб'єкт	Функції
Вища Рада фонду	Укладання договорів з виконавчим органом, банком-хоронителем і аудитором; заслуховування звітів про діяльність цих суб'єктів; затвердження інформації про фінансовий стан Фонду; контроль за цільовим використанням активів
Управління справами фонду	Залучення інвесторів, укладання контрактів, ведення індивідуальних рахунків інвесторів, врахування вкладів, розрахунки виплат, здійснення виплат
Комітет фонду з відбору інвестиційних та інноваційних проектів	Розгляд наданих інвестиційних й інноваційних проектів, перевірка їхньої відповідності критеріям відбору й пріоритетам та ухвалення рішення щодо доцільності надання підприємству фінансової підтримки за рахунок коштів Фонду
Операційна банківська установа	Зарахування внесків, виконання розпоряджень виконавчого органу і Комісії, контроль за рухом грошових потоків
Незалежна аудиторська компанія	Аудиторська перевірка діяльності Фонду, виконавчого органу, банку-хоронителя проводиться не рідше, ніж один раз на рік за рахунок коштів об'єкта, що перевіряється

Запропоновано особисто автором

До складу Ради можуть входити представники органів виконавчої влади АР Крим, незалежні експерти, представники наукових і громадських організацій.

Договір з підприємством, що порушило його, підлягає розірванню, а раніше видана сума фінансової підтримки – поверненню до фонду Автономної Республіки Крим.

На сьогодні система інституційного забезпечення фінансової політики реалізації цілей сталого розвитку має низку недоліків, серед яких основним є недосконалість законодавчого забезпечення розподілу функцій і повноважень між різними гілками влади у напрямі фінансового забезпечення сталого розвитку регіону [3]. Фактично органи влади, які безпосередньо володіють інформацією про сильні та слабкі місця тієї чи іншої сфери сталого розвитку регіону, залишаються осторонь при формуванні фінансових потоків регіону. Вищенаведене свідчить про потребу перегляду підходів до інституціонального забезпечення регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку з позиції забезпечення реалізації соціальних, економічних та екологічних пріоритетів.

До складу інституціональної структури такого управління, на нашу думку, слід включити Агенції регіонального розвитку (АРР) – регіональні утворення України.

Міжнародний досвід підтверджує, що там, де актуально є активізація інвестиційної діяльності, подібні

спеціалізовані агентства з розвитку створюються на національному, регіональному і навіть місцевому рівнях [2]. Зусилля агенції сталого розвитку регіону повинні бути сконцентровані на виконанні ряду функцій (табл. 2)

Функції агенції регіонального розвитку

1. Функція програмування – розробка регіональної інвестиційної програми	1.1. Обґрунтування пріоритетних напрямів і цілей інвестування. 1.2. Забезпечення взаємозв'язку регіональних і державних інтересів. 1.3. Узгодження економічних інтересів суб'єктів господарювання і соціально-екологічних інтересів населення регіону.
2. Інформаційно-маркетингова функція	2.1. Створення і підтримка сприятливого інвестиційного іміджу території. 2.2. Реклама інтелектуального та економічного потенціалу регіону. 2.3. Концентрація інвестиційних пропозицій усіх суб'єктів господарської діяльності регіону. 2.4. Реклама регіональних інвестиційних проектів у межах регіону, країни і за рубежом з метою залучення потенційних інвесторів.
3. Експертиза і сертифікація інвестиційних проектів	3.1. Розгляд і оцінка потенційних інвестиційних проектів. 3.2. Залучення незалежних експертів для оцінки особливо значущих для регіону проектів.
4. Функція моніторингу	4.1. Оцінка і прогноз стану інвестиційних ресурсів регіону. 4.2. Оцінка і прогноз інвестиційного попиту та пропозиції. 4.3. Розробка і моніторинг заходів щодо залучення інвестиційних ресурсів з-за меж регіону (у тому числі іноземних). 4.4. Розробка заходів економічного стимулювання інвестиційної активності суб'єктів господарської діяльності на території області. 4.5. Оцінка і системний аналіз ходу реалізації регіональної інвестиційної програми. 4.6. Розробка на основі аналізу прогнозів розвитку ситуації і вироблення рекомендацій стосовно подолання негативних тенденцій.
5. Сприяння в реалізації пріоритетних інвестиційних проектів	5.1. Сприяння в доведенні до рівня бізнесплану особливо вагомих для регіону інвестиційних пропозицій. 5.2. Допомога в розробці схем фінансування, пошуку і проведенні переговорів з потенційними інвесторами. 5.3. Розробка системи регіональних гарантій для реалізації особливо значущих інвестиційних проектів.

Запропоновано особисто автором

Наведений перелік функцій регулювання інвестиційних процесів має бути спрямованим на реалізацію основних стратегічних завдань комплексного сталого розвитку, а тому – зосередженим на збільшенні якості економічного зростання на інноваційній основі.

Крім того, до функцій АРР з питань фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів пропонуємо віднести:

- оцінку фінансового забезпечення за сферами сталого розвитку регіонів та функціональними складовими регіональної політики;
- прогнозування тенденцій фінансового забезпечення сфер сталого регіонального розвитку;
- формування спільно з іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування пріоритетів регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку;
- підготовку нормативно-правової бази фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів;
- формування фінансових джерел сталого розвитку регіону;
- відстеження причин появи тих чи інших негативних факторів впливу на рівень фінансового забезпечення реалізації цілей сталого розвитку регіону;
- оптимізацію фінансових потоків за пріоритетними напрямками сталого розвитку підпорядкованих їм територій;
- розробку та реалізацію цільових комплексних програм реалізації фінансових пріоритетів сталого розвитку регіону;
- діагностику інвестиційних програм та проектів регіонального розвитку;

- виявлення сильних позицій фінансового забезпечення сталого розвитку регіону, їх укріплення та пошук нових;
- залучення ділових кіл регіону, фінансово-промислових груп та інших суб'єктів господарської діяльності регіону до реалізації політики сталого розвитку регіону;
- постійну та оперативну оцінку ефективності виконання програмно-цільових проектів сталого розвитку регіону;
- відстеження результатів діяльності підприємницьких структур регіону, яким було надано пільгові умови функціонування.

Щодо створення кластерів на території АРК в окремих секторах економіки, то в наступний час нами проводяться дослідження з обґрунтування доцільності їх появи. Для цього запропоновано використання деяких критеріїв, які б дали змогу показати ефективність створення таких організаційних структур.

Тому метою майбутніх досліджень й буде розкриття доцільності функціонування кластерів в пріоритетних секторах економіки АРК, а саме: в аграрному секторі, промисловості, на транспорті, в курортній сфері тощо.

✎ Таким чином, доцільно зробити наступні висновки. На регіональному рівні можливо виокремити три економічні інститути, що можуть сприяти фінансовому забезпеченню сталого розвитку – це цільові фонди, регіональні кластери, як форму організації бізнесу та спеціалізовані організаційні структури. На наш погляд, найбільш ефективно зможуть реалізовувати своє призначення саме третій тип інститутів.

По-перше, таким інститутом може виступити спеціалізований фонд фінансування сталого розвитку регіону, який гіпотетично повинен бути створений з метою реалізації інвестиційних проєктів у регіоні. Він повинен буде замінити неефективно функціонуючий на сьогодні бюджет розвитку та в змозі сприяти акумулюванню інвестиційної складової фінансової допомоги для реалізації соціально-економічних програм на регіональному рівні.

По-друге, важливо, аналізуючи позитивний досвід розвинених країн, впровадити в регіонах Агенції регіонального розвитку, бо саме там, де актуальною є активізація інвестиційної діяльності, подібні спеціалізовані агентства з розвитку створюються на національному, регіональному і навіть місцевому рівнях. Зусилля агенції сталого розвитку регіону повинні бути сконцентровані на виконанні ряду функцій, серед яких – функція програмування, інформаційно-маркетингова, функція моніторингу, експертизи і сертифікації сприяння в реалізації пріоритетних інвестиційних проєктів тощо.

Література.

1. Агентство регионального развития Автономной Республики Крым. [Электронный ресурс]. / Режим доступа: http://www.ard.crimea.ua/regional_development/strategies.
2. Стратегия экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011–2020 годы. [Электронный ресурс]. / Режим доступа: <http://www.ark.gov.ua/blog/2010/12/15/strategiya-razvitiya-ark-obsuzhdaem-vmeste>.
3. Яременко О. Тенденції посткризового розвитку фінансових інститутів / О. Яременко // Економіка України. – 2010. – №4. – С. 88–95.

УДК 323.39(477)

Віктор Олещенко

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано тенденції розвитку політичної еліти в Україні та її вплив на формування державної політики за сучасних умов.

Ключові слова: еліта, політична еліта, політико-управлінська еліта, державна політика, механізми впливу, політична система.

Безпосередньо владу здійснює вузьке коло осіб – меншість, яка керує і управляє більшістю, суспільством. Ще Конфуцій ділив суспільство на «благородних мужів» (правлячу еліту) і «низьких людей» (простих людей). Політична структура сучасного суспільства в Україні не набула достатньої суспільної підтримки, та знаходиться у процесі формування впливу на еволюцію соціально-політичних процесів.

Ціла низка соціокультурних зрушень, властивих для посткомуністичного суспільства, які узагаль-

нюються у понятті «транзитного соціуму», дає змогу вітчизняним дослідникам, а саме: Є. Бистрицькому, Є. Головаха, С. Макеєву та ін., і аналітикам з інших пострадянських країн: Н. Аїтову, Л. Іоніну, Ю. Качанову, Н. Козловій, Н. Смірновій, Н. Шматко та ін. визначити посткомуністичне суспільство як суспільство постсучасне.

Виникнення і глибоке обґрунтування елітарних теорій в Україні пов'язане з іменами В. Липинського та Д. Донцова. На проблеми еліт звертали увагу такі вчені з української діаспори, як: І. Лисяк-Рудницький, Г. Грабович, Я. Пеленський. В Україні, починаючи з 90-х років, проблемою еліт, у тому чи іншому контексті, займалися такі сучасні науковці, як: О. Білий, Д. Видрін, С. Вовканич, Б. Гаврилишин, В. Голубь, О. Гринів, А. Колодій, І. Курас, Б. Кухта, О. Лазоренко, В. Лизанчук, В. Литвин, В. Малахов, М. Михальченко, А. Пахарев, М. Пірен, В. Потульницький, В. Танчер, М. Шульга, Б. Ярош.

В першу чергу в цих працях піднімаються проблеми щодо місця української еліти у формуванні нових взаємовідносин суспільства перехідного періоду, що розпочався з 90-х років. Однак багато проблем елітотворчого процесу в Україні все ще мало досліджені або ж дослідники й зовсім залишають їх поза увагою. Зокрема можна назвати такі: історія формування національних еліт; роль еліт в розвитку національної свідомості; еліти як об'єкт досліджень; елітарні прошарки в сучасному суспільстві; місце і роль політичної, військової, наукової, культурної, інтелектуальної та інших еліт в минулому й сучасному житті; поєднання у формуванні національних цінностей їхнього оновлення і збереження, вплив еліт на ці процеси.

Не зважаючи на те, що ще з часів античної філософії досліджувався вплив політичних еліт на розвиток суспільства, основні питання та ідеї не втрачають своєї актуальності і по відношенню до сучасних суспільно-політичних реалій. Нагальна потреба у політичних конструкціях особливо зростає у перехідні періоди людської історії.

В радянському просторі дослідження проблем еліти залишалися на периферії соціогуманітарних досліджень, представляючись в «негативному» забарвленні. Криза соціалістичної ідеї, розпад соціальної системи, в котрій панували її модерністські принципи, цінності та норми, трансформація масової свідомості знаменні не тільки «зняттям» заборони на тему еліти як «класового» утворення, а й визріванням потреби з боку гуманітарної думки заповнити певні прогалини в своєму дослідницькому арсеналі, що означає переосмислення теоретичного західноєвропейського спадку векторів та способу організації сучасних наукових досліджень.

Таким чином, завданням статті є: з'ясувати гносеологічний базис владної еліти та розуміння її практичної ролі й функцій в сучасному політологічному дискурсі

Політична історія, як і історія політичної думки, з давніх-давен дає нам приклади великого зацікавлення проблемами розвитку ідей та думок з приводу панування вибраних меншостей. Ще грецький філософ Геракліт (VI – V ст. до н. е.) вважав, що влада повинна належати меншості, кращим. Такий нерівномірний розподіл суспільства і є основним законом суспільного устрою, твердив він. Цей факт Геракліт пояснював тим, що «найкращі віддають перевагу одному з усього: вічну славу (всьому) тлінному. Маса ж набиває свій живіт, як худоба» [4, с. 24]. Трохи пізніше Сократ, займаючись суспільними проблемами, дійшов висновку про переважання інтелекту в особистому і суспільному житті.

© Олещенко В.Н., 2011.